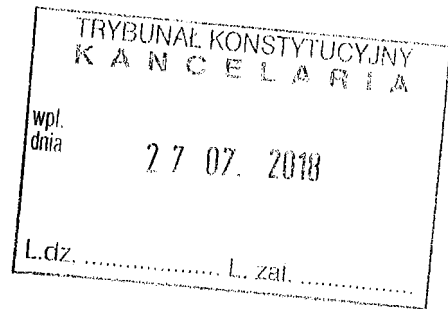

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Sygn. akt SK 2/18
BAS-WAKU-766/18

Warszawa, 26 lipca 2018 r.

Trybunał Konstytucyjny

Na podstawie art. 69 ust. 2 w związku z art. 42 pkt 3 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072), w imieniu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przedkładam wyjaśnienia w sprawie skargi konstytucyjnej S G z 6 września 2017 r. (sygn. akt SK 2/18), jednocześnie wnosząc o **umorzenie postępowania** na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, ze względu na niedopuszczalność i zbędność wydania wyroku.

Uzasadnienie

I. Stan faktyczny sprawy

1. Skarga konstytucyjna została wniesiona w związku z następującym stanem faktycznym. Skarżący S G wystąpił do Sądu Okręgowego w P z powództwem o zapłatę przeciwko R Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Po rozpoznaniu sprawy, wyrokiem z kwietnia 2015 r. sąd okręgowy powództwo oddalił (sygn. akt). Skarżący wniósł apelację do Sądu Apelacyjnego w P . Została ona również oddalona wyrokiem z lutego 2016 r. (sygn. akt).

Skarżący wniósł skargę kasacyjną, w której zażądał uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi apelacyjnemu, ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku i orzeczenia co do istoty sprawy przez jego zmianę i uwzględnienie powództwa. W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał, że w sprawie występują istotne zagadnienia prawne, a skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Jako podstawa wniosku o przyjęcie do rozpoznania został wskazany art. 398⁹ § 1 pkt 1 i pkt 4 Kodeksu postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1822, ze zm.; dalej: k.p.c.).

Sąd Najwyższy na posiedzeniu niejawnym Izby Cywilnej w dniu marca 2017 r. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. W postanowieniu, które wydał w tym przedmiocie (sygn. akt ; dalej: postanowienie SN) stwierdził, że wymagania uzasadnienia wniosku określone w art. 398⁴ § 2 k.p.c. są spełnione wówczas, „jeśli skarżący wykaże, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona”. Tym samym „cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez powołanie i uzasadnienie istnienia takich przesłanek, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania” i „na tych jedynie przesłankach SN może oprzeć rozstrzygnięcie w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania”. SN stwierdził, że „szczegółowa analiza uzasadnienia wniosku

o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie pozwala na stwierdzenie, że w sprawie występują istotne zagadnienia prawne”. W ocenie Sądu skarga kasacyjna nie była oczywiście uzasadniona ani w sprawie nie zachodziła nieważność postępowania, a zatem nie mogła zostać przyjęta do rozpoznania. Postanowienie SN zostało doręczone skarżącemu 9 czerwca 2017 r.

2. Skarżący w piśmie datowanym na 6 września 2017 r., wniósł skargę konstytucyjną (dalej: skarga). Zażądał zbadania zgodności art. 398⁴ § 2, art. 398⁹ § 1 i § 2 w związku z art. 398¹⁰ zdanie drugie k.p.c. z art. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji. Skarżący wniósł także o zasądzenie od Skarbu Państwa – Sejmu RP zwrotu kosztów postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym oraz o wystąpienie do sądu okręgowego o przedstawienie akt postępowania w sprawie o sygn. akt _____ zakończonego postanowieniem Sądu Najwyższego z _____ marca 2017 r., sygn. akt _____, celem ustalenia bezpośrednio naruszenia swoich konstytucyjnych praw i wolności.

20 marca 2018 r. Trybunał Konstytucyjny, po wstępnym rozpoznaniu skargi, wydał postanowienie o nadaniu jej dalszego biegu w zakresie badania zgodności art. 398⁴ § 2, art. 398⁹ § 1 i § 2 w związku z art. 398¹⁰ zdanie drugie k.p.c. z art. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

II. Przedmiot kontroli

1. Skarżący wniósł o stwierdzenie niezgodności: art. 398⁴ § 2, art. 398⁹ § 1 i § 2 w związku z art. 398¹⁰ zdanie drugie k.p.c. – w zakresie, w jakim nie zapewniają stronie postępowania cywilnego prawa do rzetelnego i sprawiedliwego postępowania przed Sądem Najwyższym, nie wprowadzają jawności procedury wywołanej wniesieniem skargi kasacyjnej oraz nie zapewniają równego, to jest takiego samego jak w postępowaniu pierwszo- i drugoinstancyjnym, ukształtowania instrumentów gwarancyjnych w zakresie standardów informacyjnych w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi kasacyjnej – z art. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji

2. Zaskarżone przepisy k.p.c. stanowią:

Artykuł 398⁴ § 2 „Oprócz wymagań przewidzianych w § 1, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie”.

Artykuł 398⁹ § 1 „Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli:

- 1) w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne;
- 2) istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżność w orzecznictwie sądów;
- 3) zachodzi nieważność postępowania lub
- 4) skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona”.

§ 2 „O przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania Sąd Najwyższy orzeka na posiedzeniu niejawnym”.

Art. 398¹⁰ zdanie drugie: „W pozostałych przypadkach Sąd Najwyższy orzeka w składzie jednego sędziego”.

III. Zarzuty skarżącego

1. Skarżący łączy z wydaniem postanowienia SN naruszenie art. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji w postaci naruszenia konstytucyjnej zasady zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz prawa do rzetelnego i sprawiedliwego postępowania sądowego przed Sądem Najwyższym, jawności procedury wywołanej wniesieniem skargi kasacyjnej, a także równego, to jest takiego samego jak w postępowaniu pierwszoinstancyjnym i drugoinstancyjnym, ukształtowania instrumentów gwarancyjnych w zakresie standardów informacyjnych w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi kasacyjnej.

2. W ocenie skarżącego „kwestionowane przepisy nie gwarantują wnikliwego rozpoznania sprawy przez instytucję odwoławczą z poszanowaniem praw stron procesowych” (skarga, s. 5). Uważa, że doszło do ograniczenia jego udziału, jako strony w postępowaniu, o którym jest mowa w art. 398⁹ k.p.c. oraz wyłączenia zaskarżalności określonej w tym przepisie decyzji procesowej (*ibidem*, s. 5). Twierdzi też, że zaskarżone przepisy naruszają zasadę zaufania do państwa i do

stanowionego przez nie prawa, bowiem nie gwarantują wnikliwego rozpoznania sprawy przez instancję odwoławczą z poszanowaniem praw stron procesowych. Selekcja skarg kasacyjnych odbywa się z naruszeniem podstawowych praw strony do informacji (*ibidem*, s. 4). Procedura nie gwarantuje obowiązku informowania przez Sąd Najwyższy o rzeczywistych powodach nieprzyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, z czym wiąże się nieweryfikowalność decyzji procesowej (*ibidem*, s. 5). Przesłanki uzasadniające przyjęcie kasacji do rozpoznania zawierają zwroty niedookreślone, które muszą być doprecyzowane przez organy stosujące prawo, dając tym organom szeroką dyskrecjonalność.

Skarżący uważa, że w zastosowanej względem niego konstrukcji przedsądu brak jakiegokolwiek mechanizmu, który w realny i skuteczny sposób gwarantowałby informacyjny obowiązek sądu. W szczególności mechanizmu takiego nie stanowią uzasadnienia w kształcie i treści sporządzanej przez jednoosobowe składy Sądu Najwyższego rozstrzygające o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (*ibidem*, s. 3). Skarżący kwestionuje jednoosobowy skład sądu oraz brak możliwości wniesienia zażalenia od postanowienia o odmowie przyjęcia skargi. Krytycznie ocenia praktykę sporządzania uzasadnień do postanowień o przyjęciu lub o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania przez Sąd Najwyższy. „Uzasadnienia są często schematyczne, w układzie swoistego formularza, bez odpowiedniej analizy, a czasami nawet bez identyfikacji rozstrzyganej sprawy (charakterystycznych dla niej okoliczności) i bez wskazania okoliczności sprawy spełniających przesłanki przyjęcia kasacji do rozpoznania” (*ibidem*, s. 3). Wskazuje, że „z uwagi na treść i formę uzasadnień sporządzanych w ramach przedsądu przez poszczególne składy Sądu Najwyższego”, mimo istnienia formalnego obowiązku uzasadniania postanowienia w przedmiocie odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, uzasadnienia te niekoniecznie spełniają funkcję informacyjną (nie mają waloru informacyjnego) oraz nie zabezpieczają praw stron postępowania (*ibidem*, s. 6). Strona nie ma wystarczających możliwości poznania „w jaki sposób Sąd Najwyższy interpretuje przesłanki uzasadniające przyjęcie skargi do rozpoznania i jak, w związku z tym, kształtuje się praktyka kasacyjna w tym zakresie” (*ibidem*, s. 5). Skutkiem tego jest, w ocenie skarżącego, „brak możliwości weryfikacji dokonanej przez Sąd Najwyższy oceny zasadności wniesionej skargi kasacyjnej” (*ibidem*, s. 2). Prowadzi to do niebezpieczeństwa dekoncentracji praktyki orzeczniczej, co „może jeszcze pogłębiać dezorientację uczestników postępowania,

co do wymogów, jakie ma spełniać kasacja” (*ibidem*, s. 5). Skarga kasacyjna „stanowi nieomal wyłącznie pretekst do realizacji funkcji publicznych przez Sąd Najwyższy”, a dla osoby z nią występującej „rozpoznanie jego sprawy zależy od spełniania niejasnych i niedookreślonych wymogów, to narusza art. 2 Konstytucji” (*ibidem*, s. 5).

Według skarżącego: „Ustawodawca przekroczył granice proporcjonalności przy stanowieniu zredukowanego trybu postępowania służącego rozpoznawaniu skarg kasacyjnych w ramach instytucji przedsądu i nie zapewnił stronom postępowania (obywatelom) należytej ochrony przysługujących im praw” (*ibidem*, s. 8). Jego zdaniem „minimalne wymogi w zakresie rzetelnej procedury wyznacza z jednej strony nakaz podmiotowego, a nie przedmiotowego traktowania uczestników postępowania, z drugiej zaś – zakaz arbitralnego działania sądu” (*ibidem*, s. 7), zaś „dopuszczalne odstępstwa od prawa gwarantowanego przez art. 45 ust. 1 Konstytucji podlegają ocenie przez pryzmat art. 31 ust. 3 Konstytucji, który formułuje kumulatywnie ujęte przesłanki dopuszczalności ograniczeń w korzystaniu z konstytucyjnych praw i wolności” (*ibidem*, s. 7). „[G]ranice ingerencji w konstytucyjne prawa i wolności wyznacza [...] zasada proporcjonalności oraz koncepcja istoty poszczególnych praw i wolności” (*ibidem*, s. 7).

IV. Analiza formalnoprawna

4.1. Analiza skargi konstytucyjnej wymaga, w ocenie Sejmu, uprzedniego rozważenia, czy wszystkie artykuły Konstytucji powołane w niniejszej sprawie jako wzorce kontroli wskazane zostały prawidłowo. Zgodnie bowiem z art. 79 Konstytucji podstawę skargi konstytucyjnej stanowić może tylko naruszenie takich norm ustawy zasadniczej, które stanowią źródło wolności lub praw podmiotowych jednostki.

Przyjęcie w rozpatrywanej skardze konstytucyjnej art. 2 Konstytucji jako wzorca kontroli konstytucyjnej można zaakceptować, ponieważ skarżący połączył go z zarzutem naruszenia podmiotowego konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji). Zasada proporcjonalności wyrażona w art. 31 ust. 3 może być potraktowana jako związkowy wzorzec kontroli w takim zakresie, w jakim odnosi się ona do art. 45 ust. 1 Konstytucji. W dotychczasowym orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny wskazywał, że zasadę demokratycznego państwa prawnego, a zwłaszcza zasadę zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa,

należy uwzględnić, rekonstruując wzorzec sprawiedliwego (rzetelnego) postępowania sądowego. Konstytucyjne prawo do sądu oraz zasada państwa prawnego pozostają ze sobą w związku (zob. wyroki TK z: 16 stycznia 2006 r., sygn. akt SK 30/05; 19 lutego 2008 r., sygn. akt P 49/06; 26 lutego 2008 r., sygn. akt SK 89/06; 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07). Z istoty skargi i całego jej uzasadnienia, wynika, że, wbrew treści *petitum*, wskazującego jako wzorzec kontroli naruszenia art. 2 Konstytucji, podstawowym wzorcem kontrolnym w niniejszym postępowaniu powinien być przede wszystkim art. 45 Konstytucji. Taka właśnie intencja wynika z całokształtu stanowiska skarżącego, a przede wszystkim z formułowanych w uzasadnieniu skargi zarzutów. Skoro zatem „przy badaniu zasadności przedstawionych zarzutów należy przede wszystkim uwzględnić ich istotę wyrażoną w uzasadnieniu pism wszczynających postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym” (zob. wyrok TK z 16 lipca 2007 r., sygn. akt SK 61 /06), to należy przyjąć, że istotą skargi konstytucyjnej w niniejszej sprawie jest, przede wszystkim, zarzut naruszenia konstytucyjnych gwarancji ochrony prawa do sądu. Do tego podstawowego zarzutu odwołuje się cała argumentacja przywołana w skardze. Niezgodność zakwestionowanego przepisu z art. 45 ust. 1 Konstytucji ma rodzić również sprzeczność z pozostałymi wzorcami kontroli wskazanymi w *petitum* skargi, tj. art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji, które powiązane zostały z naruszeniem prawa do sądu.

4.2. W orzecznictwie Trybunału ugruntowany jest pogląd, że pozytywnie zakończone wstępne badanie skargi konstytucyjnej i przekazanie jej do merytorycznego rozpoznania nie zwalnia składu orzekającego od badania – na każdym etapie postępowania – czy w sprawie nie zachodzi ujemna przesłanka procesowa, pociągająca za sobą konieczność umorzenia postępowania (zob. postanowienia TK z: 21 listopada 2001 r., sygn. akt K 31/01; 20 marca 2002 r., sygn. akt K 42/01; 27 stycznia 2004 r., sygn. akt SK 50/03; 16 marca 2005 r., sygn. akt SK 41/03; 12 października 2011 r., sygn. akt SK 22/10; 11 września 2012 r., sygn. SK 19/12; 10 marca 2015 r., sygn. akt SK 65/13; 13 grudnia 2016 r., sygn. akt SK 16/15). Dopiero szczegółowa analiza okoliczności sprawy, prowadzona na etapie merytorycznego rozpoznania skargi konstytucyjnej, pozwala ostatecznie ustalić, czy skarga spełnia wymogi wynikające z art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz z art. 53 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania

przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072; dalej: ustawa o TK). Trybunał na obecnym etapie postępowania nie jest związany wynikami wstępnej kontroli ujętymi w zarządzeniu sędziego Trybunału o nadaniu skardze biegu. Jeśli wydanie orzeczenia byłoby niedopuszczalne ze względu na niespełnienie wymogów skargi konstytucyjnej, konieczne jest umorzenie postępowania (zob. postanowienie TK z 22 marca 2016 r., sygn. akt SK 6/15). Mając powyższe na uwadze, w pierwszej kolejności Sejm odniesie się do formalnoprawnych przesłanek merytorycznego rozpoznania skargi.

Jednym z podstawowych obowiązków nałożonych przez ustawodawcę na skarżącego jest wskazanie, które konstytucyjne wolności lub praw i w jaki sposób – zdaniem skarżącego – zostały naruszone przez unormowania zakwestionowane w skardze konstytucyjnej (art. 53 ust. 1 ustawy o TK). Trybunał podkreślał wielokrotnie, że prawidłowe wykonanie powyższego obowiązku polegać musi nie tylko na wskazaniu przepisów konstytucyjnych – w ocenie skarżącego – naruszonych kwestionowaną regulacją, ale również na uprawdopodobnieniu postawionych zarzutów niekonstytucyjności. Prawidłowe określenie podstawy skargi powinno polegać na precyzyjnym, popartym merytoryczną argumentacją wyjaśnieniu istoty zarzutu ich niekonstytucyjności.

Na tle niniejszej sprawy jako wątpliwa jawi się dopuszczalność kontroli konstytucyjności art. 398⁴ § 2 i art. 398¹⁰ zdanie drugie k.p.c. Skarżący przywołuje pierwszy przepis równoległe do art. 398⁹ § 1 i § 2 k.p.c., a drugi jako związkowy względem art. 398⁹ § 1 i § 2 k.p.c., w kontekście zarzutów naruszenia prawa do sądu oraz zasady zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa i zasady proporcjonalności. W przeciwieństwie do sposobu przedstawienia w skardze mechanizmu dopuszczalności skargi kasacyjnej i posiedzenia niejawnego, statuowanego w art. 398⁹ § 1 i § 2 k.p.c., któremu zarzuca liczne, dyskwalifikujące go błędy i braki, skarżący nie stawia wprost wobec art. 398⁴ § 2 i art. 398¹⁰ zdanie drugie k.p.c. żadnych jakościowo nowych zarzutów, ani też nie przytacza żadnych twierdzeń i dowodów na ich poparcie. Wręcz przeciwnie. Do treści art. 398⁴ § 2 k.p.c. w ogóle się w skardze nie odnosi. Z kolei sformułowane pod adresem art. 398¹⁰ zdanie drugie k.p.c. zarzuty sprowadzają się jedynie do stwierdzenia, że „zagrożenie [dla praw jednostki – uwaga własna] potęguje dodatkowo fakt, że decyzja procesowa podejmowana jest w ramach przedsądu przez jednego sędziego i zapada w na posiedzeniu niejawnym”. Skarżący przytacza kilkakrotnie w skardze treść art. 398¹⁰

zdanie drugie k.p.c., ale jedynie w kontekście zarzutów formułowanych pod adresem art. 398⁹ § 1 i § 2 k.p.c.

W rezultacie należy uznać, że w odniesieniu do 398⁴ § 2 i art. 398¹⁰ zdanie drugie k.p.c. inicjator postępowania nie podołał obowiązkowi wynikającemu z art. 53 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK. Przepisy te można uznać co najwyżej za element kontekstu normatywnego, w jakim funkcjonuje zakwestionowany art. 398⁹ § 1 i § 2 k.p.c. Tym samym, postępowanie w tym zakresie powinno ulec umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK.

4.3. Z uwagi na powyższe ustalenia Sejm odniesie się szerzej jedynie do kwestii formalnej dopuszczalności pozostałych zarzutów, tj. tych dotyczących konstytucyjności art. 398⁹ § 1 oraz § 2 k.p.c. Wskazane przepisy regulują instytucję przedsądu kasacyjnego, który stanowi element postępowania przed Sądem Najwyższym, po złożeniu skargi kasacyjnej.

Dla niniejszej sprawy istotne znaczenie ma nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego z dnia 22 grudnia 2004 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98; weszła w życie 6 lutego 2005 r.), w wyniku której zmianie uległ charakter prawny kasacji w sprawach cywilnych. Kasacja przestała być zwyczajnym środkiem odwoławczym i stała się nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, służącym inicjowaniu postępowania kontrolnego przed Sądem Najwyższym w odniesieniu do orzeczeń prawomocnych. Jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 31 marca 2005 r. o sygn. akt SK 26/02 ustawodawca zawsze dysponuje „szerszym marginesem swobody w wypadku środka nadzwyczajnego”, a to nakazuje stosować łagodniejsze kryteria oceny konstytucyjności przepisów regulujących jego prawny reżim w ustawodawstwie zwykłym. Zakres swobody regulacyjnej w odniesieniu do nadzwyczajnych i zwyczajnych środków jest bowiem inny (większe uprawnienia przysługują ustawodawcy kształtującemu reżim prawny środka nadzwyczajnego). Tym samym także kryteria kontroli konstytucyjności w obu wypadkach są różne. Znaczy to, że kształtowanie przedsądu w odniesieniu do kasacji jako środka nadzwyczajnego, z punktu widzenia kontroli konstytucyjności, wymaga poszanowania uznaniowości regulacyjnej ustawodawcy.

W zakresie oceny konstytucyjności elementów procedury dotyczącej przedsądu wiążąco wypowiedział się już Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 30 maja 2007 r. (sygn. akt SK 68/06). Polski sąd konstytucyjny stwierdził, że obowiązujące

przepisy k.p.c. kształtują skargę kasacyjną przede wszystkim jako instrument, za pomocą którego Sąd Najwyższy sprawuje nadzór judykacyjny nad orzecznictwem sądów powszechnych. „Okoliczności wymienione w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c. świadczą o tym, że w wypadku kasacji interes publiczny ma pierwszeństwo (Sąd Najwyższy dokonuje selekcji wpływających do niego skarg kasacyjnych, wybierając sprawy najpoważniejsze lub o charakterze precedensowym, w celu zapewnienia jednolitości wykładni oraz dalszego rozwoju prawa) przed interesem indywidualnym (uzyskaniem sprawiedliwego orzeczenia w konkretnej sprawie). Zadaniem Sądu Najwyższego nie jest zatem ponowna analiza oceny wiarygodności i mocy dowodów oraz ustalonego stanu faktycznego, lecz rozpatrywanie kwestii prawnych budzących spory, wątpliwości i rozbieżności w orzecznictwie sądów i w doktrynie (zob. T. Zembruski, *Zarzut naruszenia art. 233 jako podstawa kasacyjna po nowelizacji k.p.c.*, „Monitor Prawniczy” nr 23/2005, s. 1169). Jest to argument potwierdzający stanowisko ustawodawcy, że wystarczającą ochronę interesów jednostki zapewnia dwukrotne rozpoznanie jej sprawy przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. O ile więc strony postępowania mają pełny dostęp do rozbudowanych gwarancji procesowych w pierwszej i drugiej instancji, o tyle skarga kasacyjna jest środkiem nadzwyczajnym, istniejącym niejako «ponadstandardowo» i służącym przede wszystkim określonym celom publicznym. Prawo do skargi kasacyjnej, jako przewidziane przez ustawę zwykłą prawo wnoszenia wniosku o przeprowadzenie kontroli orzeczenia drugiej instancji, nie jest bowiem koniecznym i konstytucyjnym składnikiem prawa do sądu. Ma ono charakter wyłącznie ustawowy.” Tożsamą argumentację zastosował Trybunał w postanowieniu z 15 grudnia 2008 r., sygn. akt SK 84/06.

Trybunał Konstytucyjny niejednokrotnie podkreślał w swoim orzecznictwie, że „Konstytucja w pełni gwarantuje dwuinstancyjny tryb postępowania. Oznacza to, że nawet gdyby kodeks postępowania cywilnego w ogóle nie przewidywał kontroli orzeczeń w trybie rozpatrywania kasacji, regulacja kodeksu też mieściłaby się w ramach konstytucyjnego modelu prawa do sądu. Strona nie ma podstaw do roszczenia względem państwa o takie ukształtowanie obowiązujących przepisów, które zapewniałoby jej rozpoznanie każdej sprawy przez Sąd Najwyższy. Z przepisów Konstytucji nie można bowiem wywodzić prawa do kasacji jako prawa do rozpoznania sprawy przez kolejną, trzecią instancję (zob. wyroki TK z: 10 lipca 2000 r., sygn. SK 12/99; 6 października 2004 r., sygn. SK 23/02,

OTK ZU nr 9/A/2004, poz. 89; 31 marca 2005 r., sygn. SK 26/02, OTK ZU nr 3/A/2005, poz. 29)” (postanowienie TK z 15 grudnia 2008 r., sygn. akt SK 84/06).

Możliwość wniesienia środka zaskarżenia do Sądu Najwyższego wykracza też poza konstytucyjne minimum wyznaczone przez art. 78 Konstytucji, statuującego prawo do zaskarżenia orzeczeń wydanych w pierwszej instancji i art. 176 ust. 1 Konstytucji, który gwarantuje dwuinstancyjność postępowania (zob. wyroki TK z: 6 października 2004 r., sygn. akt SK 23/02; 20 września 2006 r., sygn. akt SK 63/05; 1 lipca 2008 r., sygn. akt SK 40/07; 22 września 2015 r., sygn. akt SK 21/14; 21 czerwca 2016 r., sygn. akt SK 2/15).

4.4. W wyroku z 30 maja 2007 r. (sygn. akt SK 68/06) Trybunał uznał, że art. 398⁹ § 2 zdanie drugie k.p.c., w brzmieniu: „postanowienie nie wymaga pisemnego uzasadnienia” jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 77 ust. 2 Konstytucji. Oparł swoje rozstrzygnięcie na przeświadczeniu, że wprowadzie przepisy procesowe nie muszą zapewnić stronom prawa do rozpatrzenia sprawy przez Sąd Najwyższy – prawa do kasacji – jednak, w wypadku, gdy ustawodawca zdecyduje się na wprowadzenie dodatkowej procedury, jego swoboda w tej materii nie jest nieograniczona. Procedura ta podlega bowiem ocenie z punktu widzenia zgodności ze standardami prawa do sądu w aspekcie obejmującym sprawiedliwość proceduralną. Niezależnie od tego, czy jakaś instytucja prawna jest konstytucyjnie nakazana, czy jedynie dopuszczalna, „opowiadając się za konkretnym rozwiązaniem, prawodawca zobowiązany jest zawsze przestrzegać wszystkich wymogów konstytucyjnych oraz dostosowywać ustawę do podnoszonego, w następstwie dynamicznej interpretacji norm konstytucyjnych, standardu ochrony praw i wolności” (wyrok TK z 25 lipca 2013 r., sygn. akt P 56/11).

Wynikające z zakwestionowanego przez TK przepisu zwolnienie Sądu Najwyższego z obowiązku uzasadniania postanowień o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania stanowiło odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 387 § 1 k.p.c., która – z mocy art. 398²¹ k.p.c. – znajdowała odpowiednie zastosowanie także do postępowania w sprawie odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Derogowanie normy szczególnej, wyrażonej w art. 398⁹ § 2 zdanie drugie k.p.c., spowodowało powrót do uregulowania o charakterze ogólnym. W efekcie ogólna

zasada uzasadniania orzeczeń przez Sąd Najwyższy objęła także postanowienia w sprawie odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W uzasadnieniu wyroku z 30 maja 2007 r. (sygn. akt SK 68/06) Trybunał Konstytucyjny przypomniał, że minimalne wymogi w zakresie rzetelnej procedury wyznacza z jednej strony, nakaz podmiotowego a nie przedmiotowego traktowania uczestników postępowania, który przejawia się w: 1) nakazie wysłuchania stron, 2) konieczności ujawnienia w czytelny sposób motywów rozstrzygnięcia, 3) zapewnieniu przewidywalności dla uczestników postępowania poprzez odpowiednią spójność i wewnętrzną logikę mechanizmów, którym jest poddany. Z drugiej strony, wymogi takie wyznacza zakaz arbitralnego działania sądu, czego gwarancję stanowi: 1) udział zainteresowanych podmiotów w postępowaniu, 2) jawność postępowania oraz 3) wydawanie rozstrzygnięć zawierających rzetelne uzasadnienie.

Trybunał podkreślił również, że negatywny wynik kontroli konstytucyjności przepisu art. 398⁹ § 2 zdanie drugie k.p.c. nie odnosi się do przedsądu jako takiego, ponieważ w ramach przedsądu kasacyjnego dopuszczalne jest istnienie mniej rygorystycznych gwarancji procesowych. Powodem stwierdzenia w sprawie o sygn. akt SK 68/06 jego niekonstytucyjności była kumulacja w ówczesnym kształcie instytucji przedsądu kilku nieproporcjonalnych ograniczeń wyłączających obowiązek informacyjny Sądu Najwyższego: niejawności postępowania, w ramach którego zapada decyzja o nieprzyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania, zwolnienia Sądu Najwyższego z obowiązku sporządzania uzasadnienia takiej decyzji oraz posłużenia się przesłankami ocennymi, od spełnienia których zależało przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Z uzasadnienia wyroku TK o sygn. akt SK 68/06 wynika, że niejawnosc posiedzeń, na których Sąd Najwyższy orzeka w przedmiocie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania – nawet mimo posłużenia się przez ustawodawcę nieostrymi sformułowaniami dla określenia przesłanek przyjęcia takiej skargi do rozpoznania – nie narusza konstytucyjnego standardu rzetelnej procedury, jeżeli jednocześnie Sąd Najwyższy zobowiązany jest do uzasadniania swoich postanowień o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Uzasadnienie takie oznacza bowiem wskazanie przez Sąd Najwyższy, która z przesłanek zawartych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. została przyjęta za podstawę prawną postanowienia o przyjęciu lub odrzuceniu skargi kasacyjnej i jakimi motywami kierował się Sąd Najwyższy.

4.5. Na temat znaczenia uznania niekonstytucyjności art. 398⁹ § 2 zdanie drugie k.p.c., w brzmieniu: „postanowienie nie wymaga pisemnego uzasadnienia” dla oceny zgodności z konstytucją całej instytucji sądu wypowiedział się Trybunał w uzasadnieniu postanowienia z dnia 7 października 2008 r. (sygn. akt SK 55/06). Tym postanowieniem TK umorzył postępowanie dotyczące zbadania niezgodności art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 oraz § 2 zdanie pierwsze i drugie k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji ze względu na niedopuszczalność orzekania. Stwierdził: „Biorąc pod uwagę treść wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 30 maja 2007 r. w sprawie o sygn. SK 68/06, w korelacji z zasadniczymi zarzutami skargi konstytucyjnej, a w szczególności: dezaktualizację zarzutu braku uzasadnienia postanowienia o nieprzyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania, należy przyjąć, że w zakresie badania zgodności art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c. oraz art. 398⁹ § 2 zdanie pierwsze k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji – w aspekcie prawa do odpowiedniego ukształtowania procedury (zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności) – zachodzi konieczność umorzenia postępowania z uwagi na zbędność orzekania.”

W uzasadnieniu postanowienia zaznaczył także, że „jakkolwiek w rozpoznawanej sprawie przedmiot zaskarżenia ujęty został nieco szerzej (art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 oraz § 2 zdanie pierwsze i drugie k.p.c.), niż miało to miejsce w zakończonej wyrokiem z 30 maja 2007 r. sprawie o sygn. SK 68/06 (art. 398⁹ § 2 zdanie drugie k.p.c.), należy mieć jednak na uwadze, że istota zgłoszonych zarzutów sprowadza się właśnie do kwestii zakresu obowiązku informacyjnego Sądu Najwyższego w tym postępowaniu [...]. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego eliminacja z unormowań instytucji sądu wspomnianej kumulacji kilku nieproporcjonalnych ograniczeń wyłączających obowiązek informacyjny sądu istotnie pomniejsza negatywne konsekwencje rozpoznawania skargi kasacyjnej na niejawnym posiedzeniu Sądu Najwyższego. Uczestnicy postępowania są bowiem, po wdrożeniu wyroku w sprawie o sygn. SK 68/06, informowani o motywach postanowienia o przyjęciu bądź odrzuceniu skargi kasacyjnej. W ten sposób uzyskują oni wiedzę o przesłankach odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej w ramach wyliczenia zawartego w art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c. Wskazana tu okoliczność sprawia, że zarzuty dotyczące niedostatecznej określoności i ocennego charakteru przesłanek przyjęcia przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej, które to przesłanki wylicza art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c., i wynikającego stąd braku zagwarantowania

prawa do rzetelnej, transparentnej i przewidywalnej procedury sądowej tracą uzasadnienie w części, w której dotyczą kumulacji ocenego charakteru przesłanek przyjęcia skargi kasacyjnej wskazanych w art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c., braku dostępu stron (uczestników) postępowania do motywów wyboru i zastosowania tychże przesłanek stanowiących następstwo rozpatrywania skarg kasacyjnych na posiedzeniu niejawnym (bez udziału stron) oraz braku powinności uzasadniania postanowień o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej. Stanowiący następstwo wyroku TK w sprawie o sygn. SK 68/06 obowiązek uzasadniania postanowień zarówno o przyjęciu przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej w sprawach cywilnych, jak i zwłaszcza postanowień o odmowie przyjęcia do rozpoznania wymusza wskazanie przez Sąd Najwyższy, która z przesłanek art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c. została przyjęta za podstawę prawną postanowienia Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia/odmowy skargi kasacyjnej oraz jaki był sposób jej rozumienia wyznaczający treść rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego w tym zakresie (przy założeniu, że motywy rozstrzygnięcia zostaną właściwie zindywidualizowane w uzasadnieniu postanowienia).”

„W nowym stanie prawnym, wynikającym z wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. SK 68/06 [...] argumenty odwołujące się do nieproporcjonalnego nagromadzenia w ramach jednego postępowania sądowego kilku wykluczających obowiązek informacyjny Sądu Najwyższego czynników, wobec eliminacji najistotniejszego z nich – tj. braku uzasadnienia postanowień sądu – utraciły w znacznej mierze swą zasadność” (*ibidem*).

4.6. W niniejszej sprawie zakres przedmiotu zaskarżenia zasadniczo pokrywa się z zakresem przedmiotu zaskarżenia w sprawie zakończonej wydaniem postanowienia z dnia 7 października 2008 r. (sygn. akt SK 55/06). Istota zgłoszonych przez skarżącego zarzutów sprowadza się do kwestii kumulacji niekorzystnych dla strony ograniczeń proceduralnych, tzn. posłużenia się przez ustawodawcę zwrotami niedookreślonymi przy równoczesnym pozbawieniu strony prawa uczestniczenia w posiedzeniu, na którym rozstrzygnięcie zapada, a także brak określenia jednoznacznych standardów treści uzasadniania przez Sąd Najwyższy swego rozstrzygnięcia (art. 398⁹ § 1 i § 2 k.p.c.).

Trybunał Konstytucyjny w swym orzecznictwie wskazuje, iż prawo do sądu obejmuje cztery podstawowe elementy: 1) prawo dostępu do sądu; 2) prawo do

odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności; 3) prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd; 4) prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy (wyroki TK: z dnia 21 lipca 2009 r., sygn. akt K 7/09, z dnia 24 października 2007 r. sygn. akt SK 7/06).

W ocenie skarżącego przedsąd kasacyjny, poprzez ograniczenie możliwości skutecznego zainicjowania postępowania przed Sądem Najwyższym, narusza określone w art. 45 ust. 1 Konstytucji prawo do sądu przede wszystkim w drugim aspekcie, tj. niezapewnienia stronie postępowania cywilnego prawa do rzetelnego i sprawiedliwego postępowania przed Sądem Najwyższym.

Przedstawione w niniejszej skardze zarzuty, analogiczne do tych sformułowanych w sprawie o sygn. akt SK 55/06, odwołujące się do nieproporcjonalnego nagromadzenia w ramach jednego postępowania sądowego kilku ograniczeń proceduralnych, wobec eliminacji najistotniejszego z nich, przestają być zasadne. Rozumowanie takie pokrywa się z zasadniczymi motywami, na podstawie których Trybunał Konstytucyjny orzekał w sprawie SK 68/06. Stanowisko to zostało następnie podtrzymane przez polski sąd konstytucyjny m.in. w postanowieniach z 7 października 2008 r. (sygn. akt SK 55/06) i 15 grudnia 2008 r. (sygn. akt SK 84/06) wydanych na tle zbliżonych stanów faktycznych i treści zarzutów formułowanych w ramach składanych skarg konstytucyjnych.

Konkludując, Sejm wyraża stanowisko, iż w zakresie badania konstytucyjności przepisów art. 398⁹ § 1 i § 2 k.p.c. uzasadniony jest wniosek o umorzenie postępowania na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK, ze względu na zbędność wydania wyroku.

MAR SZALEK SEJMU

Marek Kuchciński